

Webrecensie BMGN 126:1 (2011)

Valk, Ineke van der, *Harde werkers. Migranten van het eerste uur langs Rijn en Lek, 1945-1985* (Zutphen: Walburg Pers, 2009, 256 blz., ISBN 978 90 5730 574 0).

De geschiedschrijving van de immigratie in Nederland wordt sinds circa een kwart eeuw serieus beoefend. Het gekozen perspectief is daarbij afwisselend wijds in tijd en ruimte of beperkt tot een enkele stad of periode, tot een enkele migrantengroep of zelfs tot de werknemers van een of enkele bedrijven. Zo is er een rijk geschakeerde 'bibliotheek' ontstaan, waarvan nieuwe studies kunnen profiteren. Helaas gebeurt dat niet altijd en staan sommige publicaties grotendeels op zichzelf. Dit boek is hiervan een voorbeeld.

Harde werkers bespreekt in vijftien hoofdstukken de vestiging van immigranten in de periode 1945-1985. De behandelde regio 'Rijn & Lek' blijkt niet de Betuwe, maar een aantal Zuid-Hollandse gemeentes te betreffen, waarvan één aan de Lek en enkele langs de Oude Rijn. Het verband tussen de onderzochte gemeentes lijkt, behalve de ligging in Zuid-Holland (destijds), te bestaan uit de werkzaamheid van een organisatie Stichting Buitenlandse Werknemers Rijn en Lek. Onduidelijk is waarom precies de periode 1945-1985 is gekozen. Enige toelichting of verantwoording daarover ontbreekt.

Het grootste deel van het boek gaat over de voormalige gastarbeiders. Daarvan zijn Marokkanen, Turken en Joegoslaven uitgekozen voor uitvoerige behandeling. Italianen en Spanjaarden blijven buiten beschouwing want 'zij kwamen in kleine aantallen en gingen meestal weer terug' (7). Maar dat is onzin, want Italianen waren veel talrijker dan Joegoslaven (92-93). Ze worden trouwens wat stiefmoederlijk bedeed, die Joegoslaven, want bij de beschrijving van de herkomstgebieden blijven ze geheel buiten beeld (11-14). De eerste vier hoofdstukken van het boek zijn thematisch. De vaste onderwerpen werving, huisvesting en hereniging, vrije tijd en belangenbehartiging worden erin behandeld. Dat gebeurt op informatieve wijze en levert aardige inzichten op. Mij was bijvoorbeeld het verschijnsel 'cassettepost' niet bekend (32-34). De gastarbeider sprak op een bandje zijn wetenswaardigheden in en stuurde het vervolgens op, waarna het thuisfront ook weer op de hoogte was. Na de gezinshereniging werd dit gebruik overbodig, maar ontstonden nieuwe communicatieproblemen. Kinderen herkenden hun vader soms alleen als de man die ze op cassette hadden gehoord. Sommige jongeren die plotseling naar Nederland verhuisden,

voelden zich ontheemd en kwamen in de problemen. Dat liep soms uit de hand en leidde in 1982 in Gouda tot een schietpartij (122-124). Het toont aan dat escalaties van alle tijden zijn.

Het schietincident in Gouda wordt beschreven in een van de elf hoofdstukken die informatie per gemeente geven. Deze hoofdstukken zijn zeer ongelijk van lengte en van inhoud. Voor een deel is dat onvermijdelijk omdat over Gouda of Leiden meer te vertellen is dan over Bergambacht. Vandaar dat laatstgenoemde plaats met Schoonhoven in één hoofdstuk is ondergebracht. Toch woonden er ook in een dorp als Bergambacht in 1975 37 Marokkanen, in 1981 27 en in 1985 55. Of waren het er meer? Elders in het boek is sprake van zestig tot zeventig Marokkanen in een werkgeverspension in Bergambacht en een geïnterviewde Marokkaan herinnert zich dat er alleen al bij vier houtbedrijven in Bergambacht circa 120 Marokkanen werkten (92-93, 131-132).

Alle plaatsgebonden hoofdstukken vormen verhalen op zich en zijn vooral interessant voor wie in de betreffende plaats geïnteresseerd is. Wat ontbreekt is enige structuur of vergelijking. Soms duiken Hongaren of Molukkers (vaak ouderwets Ambonezen genoemd) op, soms ontbreken ze. De vraag die bij de lezer achterblijft, is of er in bijvoorbeeld Schoonhoven of Waddinxveen geen Hongaren, Molukkers of Surinamers waren, of er een andere reden is waarom ze niet vermeld worden in de betreffende hoofdstukken.

Al en met al is *Harde werkers* een interessante studie vanwege de vele kleine verhalen die er op soms beeldende wijze naar voren worden gebracht. Helaas wordt het boek ontsierd door talrijke tekortkomingen. Taalkundig is het soms behelpen met onduidelijke begrippen ('kostprijshuur') en inconsequent gebruik van tegenwoordige en verleden tijd. Cliché's, zoals Gouda als het 'historische stadje aan de Gouwe' en Schoonhoven als 'het historische stadje aan de Lek' zijn irritant. Vrijwel al het cijfermateriaal in deze publicatie is twijfelachtig, de tabellen zijn een rommeltje qua samenstelling en opmaak. Van systematische verwijzingen is geen sprake. Hap-snap wordt soms verwezen in noten. Van uitgebreide citaten is een onvolledige lijst met verwijzingen gemaakt. En verder zijn er rare fouten. Zo is er geen landgrens tussen Turkije en de Oekraïne, zoals op pagina 39 gesuggereerd wordt.

Harde werkers is mijns inziens allesbehalve af. Op zich lezenswaardige verhalen zijn achter elkaar geplakt maar ontberen een duidelijke betekenisgevende structuur. Pas in een stukje 'Ter Afsluiting' wordt wat

informatie gegeven die in het begin van het boek node wordt gemist. Hier treft zeker ook de uitgever blaam omdat die verzuimd heeft een krachtige redacteur in te zetten om het manuscript te verheffen tot een kwalitatief goed boek.

Ronald Rommes, Wageningen Universiteit

Webrecensie BMGN 126:1 (2011)

Vanysacker, Dries, *Koersend door een eeuw Italiaanse en Belgische geschiedenis. De Italo-Belgische connectie in en rond het wielerpeloton* (Leuven, Den Haag: Acco, 2009, 183 blz., ISBN 978 90 334 7361 6).

Academische historische studies naar de wielersport zijn dun gezaaid in het Nederlandse taalgebied. Dat geldt overigens in het algemeen voor historische sportstudies. In het buitenland hebben professionele historici als Richard Holt, Christopher S. Thompson, Rüdiger Rabenstein en Daniele Marchesini laten zien dat de geschiedschrijving van de wielersport bij uitstek de wording van de moderne drieenheid van sport, media, en commercie kan blootleggen. Uit hun werk blijkt ook dat de geschiedenis van de wielersport een boeiende bijdrage kan leveren aan de geschiedenis van de politieke cultuur. Een voorbeeld van het internationale onderzoek is het speciale nummer dat het *International Journal of the History of Sport* in 2003 publiceerde over de Tour de France, waarin behalve over de economische geschiedenis en de mediageschiedenis van de Tour ook bijdragen zijn opgenomen over de rol van politieke ideologie en nationale identiteit. Deze buitenlandse literatuur is grotendeels aan Nederland voorbij gegaan: het overgrote deel van de Nederlandstalige publicaties over de geschiedenis van de wielersport blijft beperkt tot sporthistorische anekdotiek.

Een uitzondering vormt het werk van de Leuvense historicus Dries Vanysacker. Op Vanysackers publicatielijst worden studies over vroegmoderne religieuze geschiedenis afgewisseld met bijdragen over de geschiedenis van de wielersport, met name in België. Vanysacker begeleidt ook regelmatig Leuvense afstudeerscripties op het terrein van de wielergeschiedenis. Het hier besproken boek wil in navolging van de buitenlandse literatuur – maar overigens zonder nadere reflectie op het bestaande onderzoek – de verwevenheid van politiek en wielersport in België en vooral Italië laten zien. Centraal staat uiteindelijk wat Vanysacker in zijn inleiding enigszins vaag ‘het unieke sociologische en historische bewustzijn van de kwieke eeuweling Giro’ noemt: de weerspiegeling van algemene Italiaanse maatschappelijke en politieke ontwikkelingen in honderd jaar Ronde van Italië.

Vanysacker schetst eerst in twee informatieve hoofdstukken de opkomst van het fietsen en van fietsclubs in Italië en België aan het eind van de negentiende eeuw en van de eerste nationale en internationale wielersport-